

СЪЗДАВАНЕ НА МЕТОД ЗА УСТАНОВЯВАНЕ НА ПСИХОСОМАТИЧНИ ОПЛАКВАНИЯ ПРИ КЛИНИЧНО ЗДРАВИ ХОРА

Анна Иванова

The new definition of health based on the project "Health 2000" of the WHO is discussed. The importance of the evaluation of psychosomatic complaints is pointed out. An original Bulgarian method for analysis of this matter is developed and presented. The questionnaire consists of 36 items, describing several kinds of painful or unpleasant feelings and somatic or physic complaints by healthy people. Psychometric analysis on empirical data of different samples of workers are examined. The data obtained shows good objectivity and, reliability in accordance with Chronbach's α , and validity.

През последните десетилетия се наблюдава засилен интерес към проблемите на психичното натоварване и стреса и техните връзки с психичното здраве и качеството на живота. Резултатите от множество епидемиологични изследвания в развити индустриални държави показват значително нарастване на заболяванията и ранната инвалидност. Според Купър става дума преди всичко за болести, които са във връзка със стреса (Cooper, 1981). Към предизвиканите от стреса той отнася много соматични заболявания и психични нарушения на здравословното състояние, които водят до временна нетрудоспособност. В частност, към тях той причислява: туморни заболявания на стомашно-чревния тракт, обща слабост, главоболие, нервност и психични смущения, като неврози и психози. Голяма част от хората, които отиват на преглед при различни специалисти в здравните заведения, се оплакват от множество симптоми — неспецифични оплаквания, които нямат пряка връзка с актуални болестни процеси и не са следствие на хронични заболявания. При епидемиологични изследвания на здравето в Германия се установява, че 36% от изследваните лица всекидневно или няколко пъти седмично се оплакват от нервност, 26% страдат от смущения в съня (Greif et al., 1983). В САЩ хората, родени през последните 30 години, три пъти по-често изпадат в депресия от техните дядовци и баби. Зад тези цифри се крие лична мъка и страдание, но и големи финансови разходи за обществото. Според експертни оценки загубите на икономиката от последствията на стреса се изчисляват на

повече от 150 билиона долара годишно (Karasek & Theorell, 1990). Тази картина на увеличаване на здравните проблеми не се променя съществено и при новите изследвания (Greif et al., 1991, Eckardstein et al., 1995). Резултатите от изследователски проекти в България по тези проблеми показват сходни тенденции на развитието на здравословното състояние на хората от различни социални и професионални групи (Иванова и Величков, 1986; 1987; Величков и др., 1991; Рашева, под печат).

Най-често, макар и противоречиво, се дискутират следните четири обяснителни модела на увеличената обща заболяемост:

1. Нарастващите суми за здравеопазване се дължат на разширеното предлагане и на увеличеното използване на модерната система на здравно обслужване. С други думи, не е увеличен процентът на заболяванията, а възможността за тяхното диагностициране и лечение.
2. Заболяванията се предизвикват от почти непроменени здравни диспозиции или психични личностни качества, т. е. коренът на проблемите е в отделната личност и нейната неспособност за успешно справяне с изискванията на действителността.
3. Причината за увеличените заболявания е в определени, подлежащи на промяна, начини на поведение, нездравословни навици или липсващи компетентности и квалификация. Става дума за носещо риск за здравето поведение, като: злоупотреба с алкохол, лекарствени средства, никотин, нерационално хранене, застоен живот и други подобни.
4. Причините за нарастващите суми за здравеопазване се дължат на трудовите условия и условията на живот, които предизвикват стрес.

Досегашните проучвания показват ясно, че нито един от тези модели не може еднозначно и монокаузално да обясни емпирично установените факти. По всяка вероятност едновременно действат няколко причини или може би дори всички заедно и то, обуславяйки се едни други.

Дефиниране на конструкта „здраве“

През последните години има и сериозно развитие по отношение на определението на конструкта „здраве“. Първата обща дефиниция на Световната здравна организация (СЗО) от 1948 година, според която „...здравето не е просто отсъствието на болест, а пълноценното соматично, психично и социално благополучие на личността“ е значително обогатена в навечерието на двадесет и първия век в стратегията „Здраве 2000“. В нея се разглеждат пет основни дименсии на конструкта:

1. Здравето като отсъствие на симптоми, болести или смущения (задръжки).
2. Здравето като положително оценено психично преживяване.
3. Здравето като баланс, или равновесие, в рамките на Аз-а и с околния свят.
4. Здравето като капацитет или потенциал за преследване на лични цели, както и за справяне с изискванията на средата и социалните взаимоотношения.
5. Здравето като процес на целенасочени действия, респективно процеси, на успешно справяне (Noack, 1987, 13).

При изучаването на тази проблематика в рамките на трудовия жи-